

Юридична Україна

ВЛАДА

СУСПІЛЬСТВО

ЗАКОНОДАВСТВО

ДИСКУСІЇ

НАУКА

ПРАКТИКА

СУДОЧИНСТВО

Юридична Україна

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 3 (87) 2010

Заснований у січні 2003 р.

Співзасновники:

Київський регіональний центр
Академії правових наук України,

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
Академії правових наук України,

СП "Юрінком Інтер"

Видавець: СП "Юрінком Інтер"

Згідно з постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 18.11.2009 р.
№ 1-05/5 журнал "Юридична Україна" включено до переліку наукових фахових
видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата юридичних наук.

Київ – 2010

ЗМІСТ

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Авер'янов Вадим. Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права у світлі євроінтеграційних вимог 4

Майданик Роман. Юридичні особи публічного права в Україні: поняття, моделі регулювання 11

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Прокопов Денис. Деонтологічні системи природного права у європейській правовій думці XVII – середини XVIII століть 17

Бігун В'ячеслав. Правосуддя та режими здійснення судової влади: судова аристократія, судова олігархія та судова демократія 25

Волковицька Наталія. Онтологічний та аксіологічний елементи у сучасній правовій свідомості 32

Дроботова Тетяна. Інститути народовладдя і забезпечення демократизму державно-правового режиму сучасної України 39

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Усенко Володимир, Шемелинець Іван. Правові проблеми застосування статті 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення 46

ФІНАНСИ, ПОДАТКИ, БЮДЖЕТ

Буткевич Сергій. Національний банк України як суб'єкт державного фінансового моніторингу 52

Пасічна Ірина. Проблема визначення об'єкта у структурі податкових зобов'язальних правовідносин 58

Солдатенко Оксана. Цільові грошові фонди як одне із джерел фінансування охорони здоров'я: досвід Російської Федерації 63

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Ментух Наталія. Правовий статус лізингових компаній та їх особливості 68

Пешкова Анжеліка. Договірні відносини операторів, провайдерів телекомунікацій з третіми особами при наданні телекомунікаційних послуг 74

ТРУДОВЕ ПРАВО

Мельник Костянтин. Щодо розуміння єдності трудового права 79

АГРАРНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Гафурова Олена. Правовий механізм передачі об'єктів соціальної інфраструктури села у комунальну власність 84

Грабовець Наталія. Визначення об'єкта державної реєстрації земельних ділянок 88

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАУКИ

Назмко Єгор. Матеріальний елемент підстави застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання: порівняльно-правовий аналіз 93

Самойленко Олена. Характеристика технологій вчинення викрадення безготівкових коштів службовою особою банку або іншої фінансової установи 99

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

Комюніке Секретаря Європейського суду з прав людини стосовно рішення у справі «Гсел проти Швейцарії» («*Gsell v. Switzerland*») 105

БІБЛІОГРАФІЯ

Тихий Володимир. Актуальне дослідження процесів впливу конституційного права на розвиток політико-правових відносин 107

УДК 340.12

В'ячеслав Бігун,

кандидат юридичних наук,

науковий співробітник Інституту держави і права

ім. В. М. Корецького НАН України

ПРАВОСУДДЯ ТА РЕЖИМИ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ: СУДОВА АРИСТОКРАТІЯ, СУДОВА ОЛІГАРХІЯ ТА СУДОВА ДЕМОКРАТІЯ*

Згідно з доктриною і принципом поділу влад судова влада розглядається за критерієм способів і методів її реалізації, відображених у таких поняттях, як судова аристократія, судова олігархія та судова демократія. Аналіз здійснено у межах предметно ширшого дослідження філософії правосуддя, де правосуддя розглядається, з-поміж іншого, як форма здійснення судової влади.

Ключові слова: правосуддя, судова влада, судова аристократія, судова олігархія, судова демократія.

Судова влада як самостійна влада

Державна влада — вид публічної політичної влади, що здійснюється державою та її органами [1]. Її розмежування за сукупністю різних владних функцій — законодавчих, виконавчих, судових, контрольних та інших, що здійснюються відповідними державними органами, впроваджено за такою політико-правовою доктриною та принципом конституціоналізму, як поділ влад [2]. Чіткий поділ повноважень держави — одна з *формальних* ознак правової держави [3] — ідеального типу держави, вся діяльність якої підпорядкована праву [4].

Поділ влади, з-поміж іншого, покликаний гарантувати індивідуальні права та громадянські свободи. Проте це здійснюється лише за умов *рівноваги* владних гілок [5]. Тому «класична теорія поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову базується на механізмах стримувань і протигав та визнанні принципу єдності влади у державі» (пп. 2 п. 1 Окремої думки судді Конституційного Суду України Бринцева В. Д. стосовно рішен-

ня Конституційного Суду України від 16.05.2007 р. № 1-рп/2007 у справі про звільнення судді з адміністративної посади). Ці механізми перешкоджають і можливому «парламентському деспотизму», забезпечують стабільність державних інститутів [6]. Зрештою, метою поділу визначають «розмежування повноважень між різними органами державної влади та недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади» (абз. 1 п. 2 рішення Конституційного Суду України від 24.06.1999 р. № 6-рп/99 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 19, 42 Закону України «Про Державний бюджет України на 1999 рік» (справа про фінансування судів)).

Судова влада — «одна з гілок державної влади, основним завданням якої є здійснення правосуддя» [7]. Сама судова влада є «необхідною умовою реалізації принципу поділу влади, покликана запобігати можливості змови чи протистояння двох інших гілок влади (законодавчої

* Тези, покладені в основу наукової статті, апробовано під час наукової доповіді автора на Міжнародному «круглому столі» на тему «Антропология права: философский та юридический виміри (стан, проблеми, перспективи)» (м. Львів, 4—5 грудня 2009 р.).

та виконавчої), створювати перепони на шляху виникнення диктатури» [8].

Проте доктрина поділу влад — фундаментально суперечлива: поділ порушує єдність влади. Виникає конкуренція, протистояння окремих «влад» і, водночас, — передумови їх консолідації. Це відображали розбіжності в думках мислителів щодо доцільності поділу та взаємодії влад. Так, І. Кант вважав, що поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову має здійснюватися за принципом *координації* зусиль усіх її гілок (а не стримувань і противар). Він убачав верховенство законодавчої влади, що найкраще відображає волю народу.

Доктрина поділу влад применшує можливості узурпації влади загалом, але збільшує можливості консолідації влади зокрема. Надмірна ж консолідація конкретної влади, відповідно, збільшує її шанси в боротьбі за владу з іншими гілками влади. Цей аспект актуалізує як питання про оптимальні форми координації діяльності влад, так і способи здійснення *конкретної* влади.

Обираючи методологію аналізу конкретної влади за формою (способами) її організації та функціонування, методами здійснення, поставимо запитання: чи обґрунтовано, за аналогією з аналізом методів здійснення влади загалом, аналізувати судову владу за допомогою таких синтезованих понять, як, наприклад, «судова аристократія», «судова демократія», «судова олігархія»? Література (особливо англійська, частково представлена далі) містить відповідну термінологію, тому наступним є питання наукової обґрунтованості цієї методології.

Мета цієї статті — висвітлення (спробу) аналізу здійснення судової влади за допомогою способів і методів, які відображають такі поняття, як «судова аристократія», «судова олігархія» та «судова демократія». Цей аналіз здійснюється у межах предметно ширшого дослідження філософії правосуддя, в якому, в цій частині, правосуддя розглядається як форма здійснення судової влади.

Судова аристократія

Аристократія визначається як «влада найкращих»; форма правління, за якої

державна влада належить привілейованій меншості; вищий привілейований стан (група) суспільства, яка володіє особливими правами чи можливостями, знать. У наш час поняття «аристократія» вживається суто в образному плані [9]. Не випадково, що цей термін зустрічається і в зв'язку з судовою діяльністю, оскільки судді можуть розглядатися як привілейована (зокрема у законний спосіб) меншість у суспільстві. Крім того, у деяких країнах, наприклад у Англії, традиційно судді вищих судів призначалися (призначаються) із числа адвокатів привілейованої категорії — аристократів [10].

Аристократизм суддів убачається і в їхніх численних привілеях: зокрема в таких, як довічне (чи безстрокове) перебування на посаді, недоторканність, високий рівень фінансових гарантій і соціального забезпечення. Ці привілеї, що покликані забезпечити незалежність суддів, водночас, уважають критики, «створюють беспорядну судову аристократію, нездатну відповідати уподобанням народу. Між тим, обрання суддів, обмеження строків повноважень применшує їх відчуження від народу» [11]. З огляду на це, судова аристократія може визначатися як такий режим здійснення судової влади, який проводиться суддями, які вважаються аристократами.

Припустимо, що *вся* державна влада може бути зосереджена в руках аристократів-суддів. За яких умов така влада є доцільною, бажаною?

Відповідь на це запитання знаходимо в Руссо. Цей мислитель, як уважають, відкидав ідею поділу влад, а демократію вважав недосяжним ідеалом, відавав перевагу саме аристократичній формі правління, вважаючи її найкращою, але за таких умов: правителі повинні бути наймудрішими серед тих, ким вони управляють; вибрані особи при виконанні обов'язків керуються не особистими інтересами, а інтересами всього натовпу, який «хоче блага, але не відає, у чому воно, і потребує поводитирів»; як правителі, так і вибрані особи, домагаються поміркованості у споживанні для багатих і задоволення існуючими порядками з боку бідних [12].

Деякі із зазначених характеристик,

як-от мудрість, керівництво суспільним інтересом (вираженим у законі), поміркованість можна вважати такими, що притаманні суддям. Втім з історії нам не відомі приклади, коли б уся повнота державної влади зосереджувалася в руках судової аристократії.

Судова аристократія, проте, розглядається «владним конкурентом», зокрема в контексті здійснення правосуддя. У такому смислі, наприклад, свого часу суддя Верховного суду США А. Скалія критикував ліберальні підходи до тлумачення інших суддів. Він зазначав, що «якщо суди виходять за межі оригінального значення (original meaning) Конституції, то... вони трансформують конституційну демократію в судову аристократію, а також відкидають верховенство права, керуючись суб'єктивним уявленням судді про те, що краще для суспільства» [13]. Здійснення правосуддя в такому разі підміняє здійснення законодавчої діяльності, а суддя діє як законодавець.

Вихід із колізії убачався у так званому демократичному формалізмі [14] — обмеження суддів, чіткі правила та методи тлумачення, які гарантують те, що голоси людей не будуть заглушені судовою елітою. На думку Скалія, будь-що інше, окрім оригіналізму, призведе до кінця верховенства права та прискорить прихід до влади своєрідної «судової аристократії» [15]. Як наслідок, можливе загострення протистояння судової та законодавчої влад. Це стає й наслідком того, що «державу республіканців-законодавців замінює панування невібраної еліти суддів, яку неможливо притягнути до відповідальності. Таке інституційне становище — антитеза республіканській демократії, в якій панує народ чи їхні представники, а не малопомітна судова аристократія» [16].

Отже, поняття «судова аристократія» розглядається як влада суддів як найкращих і привілейованих громадян (суддів-аристократів), режим здійснення судової влади, за якого виникає напруження між судовою та законодавчою владами, ключовою суперечністю якого є питання про те, хто є і хто повинен бути джерелом влади — народ чи судді.

Судова олігархія

За Арістотелем від аристократії до олігархії — один крок: спотворення аристократії перетворює її на олігархію. Перехід до олігархії можливий і від демократії (Р. Міхельс вважає це закономірністю, виводячи так званий залізний закон олігархії [17]).

Олігархія (з грецької — влада небагатьох) розглядається як недемократична форма правління, що забезпечує панування вузького кола найбагатших осіб (олігархів). Олігархією називають і владну еліту, яка очолює і репрезентує олігархічне правління. Її визначальна риса — підпорядкування влади невеликій групі осіб для задоволення власних інтересів, насамперед тих, що стосуються нагромадження багатств і одержання привілеїв [18]. Сучасні дослідники розрізняють політичну, військову, банківську, фінансову, промислову, монополістичну та інші види олігархії. Можна виокремити й судову олігархію як *судову владу* небагатьох або *групову владу суддів* заради власних інтересів.

Подібні уявлення про судову олігархію поширилися в США у контексті протистояння прогресивних і консервативних політичних сил, тісно пов'язаного з переглядом філософських і загальнотеоретичних підходів (практичного спрямування) до здійснення правосуддя.

Дискусія почалася з критики формалізму як філософії правосуддя. Формалізм, що уявлявся наче теорією про надлюдську судову машину, під тягарем внутрішніх суперечностей не витримав критики. Життєві потреби поступу нівелювали ідею цінності юридичної науки, як теорії передбачення. Прогресивні реформатори правової сфери заявили, приєднуючись до слів О. В. Холмса, що право — це не наука, відтак і формалізм як практичний підхід домінувати не може. Політичні уподобання судді, інтуїтивне відчуття справедливості, зокрема і в конкретній справі, — ось, що завжди мало значення. Зрештою, у книзі «Загальне право» (1881) Холмс підсумовує цей смисл фразою: «Життя права не було логікою; це — досвід». Формалізм сприяв уявленню про відірваність суддів від реального життя людей, які вбачали в пра-

восудді механізм реалізації власних інтересів, а не сліпе слідування закону. Судовий же формалізм більше пасував судовій олігархії, ніж демократії [19].

Дискусію активно політизували. Неудоволення судами використали громадсько-політичні рухи. Зокрема так званий прогресивний рух виступив проти «класичних» суддів, які судовими рішеннями зупиняли прогресивні законодавчі реформи. Стверджуючи, що судді під виглядом визнання неконституційності послідовно визнавали законодавчі реформи недійсними, реформатори наполягали: це питання, в якому люди (а не судді!) повинні мати останнє слово.

Здійснення судової влади почало обмежуватися. Пропонували законопроекти про відкликання суддів, підвищення вимоги до перегляду судових рішень і визнання законів штату неконституційними, полегшення можливості звільнення суддів за подібні рішення. У Колорадо діячі прогресивного руху змінили Конституцію штату, уможливаючи перегляд (шляхом голосування) судового рішення про визнання закону неконституційним. Водночас набирає популярності прогресивний рух Р. Лафоллета, що стає кандидатом у президенти США в 1924 р. (набирає 17% голосів виборців; один із його крилатих висловів — «Воля народу повинна стати законом цієї країни»). Він із політичних позицій критикував суди, закликаючи покласти край «судовій олігархії». Політик теж обстоював відкликання судових рішень, зокрема Верховного суду США. Консервативні ж сили, об'єднавши зусилля з судовими колами, перешкоджали втіленню намірів прогресивних рухів та осудили його кандидатуру [20].

Тему «судової олігархії» актуалізувало нове протистояння влад в умовах економічної кризи. Проводячи політику «Нового курсу» у 1930-х роках, президент США Ф. Д. Рузвельт критикував суддів, які визнавали реформаторські закони неправомірними, неконституційними. У відомій радіопровові 1937 р., присвяченій законопроекту про реорганізацію судової системи, він вказав: «Верховний суд, окрім належного здійснення своїх судових функцій, неналежно призначив себе третьою палатою Конгресу — законодавчою надвладдою...». Глава держави мав намір вплинути на склади су-

дів, призначаючи тих, «які розуміють сучасні умови, які не діятимуть усупереч рішенню Конгресу в питаннях законодавчої політики, які служитимуть як судді, а не законодавці». Зрештою, хоча законопроект не схвалили, законодавча ініціатива вплинула на позиції (та способи тлумачення) окремих суддів. Вони стали більш прихильними до законодавчих реформ.

Нарешті, починаючи з 1990-х років у США лунає політична критика суддів і судів (особливо федеральних), відображена епітетами «імперіалістичні суди», «найнебезпечніша гілка влади», «наша судова олігархія» [21].

Наведені контексти не позбавлені змісту і в українській політико-правовій практиці (що є темою окремого аналізу).

Загалом дискусія про реалізацію судової влади має складний політико-правовий характер. Йдеться про те, як філософські та теоретичні підходи до здійснення правосуддя відображаються в світлі потреб та інтересів, утілених як у законах, так і в політиці, політичних курсах. Тому не випадково, що ця дискусія пов'язана з протистоянням влад, які пов'язані з реалізацією як законів (виконавча влада), так і політичних курсів. У цьому смислі здійснення правосуддя судовою владою є закономірно політизованим процесом.

У плані здійсненні влади судова влада реалізовується залежно від обсягу повноважень. Як не випадково вважають критики, у США, де суди вправі визначати, «що є закон», а «покоління американців наділили всі суди, і, найбільше, Верховний суд необмеженою владою», «встановлення державної влади суддів (government by judges) є нічим іншим, як узурпацією політики». Зрештою, як стверджують критики, «судді є нашими повелителями як ніхто інший: ані президент, ані конгресмен, ані губернатор, інша вибрана посадова особа» [22]. Відтак зміщується увага від здійснення правосуддя через судовий розгляд до здійснення судами владних повноважень загалом. Ключове запитання в цьому зв'язку — чиї інтереси в цьому зв'язку представляють судді?

Отже, поняття «судова олігархія» можна розглядати як владу суддів як окремої групи, що діє у власних інтересах, як режим здійснення судової влади,

за якого також виникає напруження між різними гілками влади не лише щодо того, хто є джерелом влади — народ чи судді, а й щодо того, чий інтереси представляють і повинні представляти судді. Оскільки судді не підзвітні нікому та підкоряються лише закону, то виникає питання про те, чи можуть вони вважатися повноцінними безпосередніми представниками народу, які здатні представляти всі його інтереси, а не лише ті, які опосередковано представлені в законі. В цьому зв'язку актуальним залишається і питання про сумісність правосуддя зі здійсненням представницької демократії [23].

Судова демократія

Під демократією традиційно розуміють таку форму організації суспільства, його державно-політичного устрою, що ґрунтується на визнанні народу джерелом влади, послідовному здійсненні принципу рівності і свободи людей, їх реальної участі в управлінні справами держави і суспільства [24]. Відтак за демократії народ вважається не лише джерелом такої «гілки» влади, як судова, а й здійснює правосуддя як одну зі справ, в якій вправі брати участь безпосередньо. Але чи можлива та якщо так, то в яких формах реальна судова демократія як безпосереднє здійснення судової влади народом?

Відзначимо, що безпосередня демократія — форма прямого народовладдя, здійснення влади народом безпосередньо, без створення постійних або інших інститутів, у формах, передбачених конституцією, іншими законами. Така демократія ґрунтується на загальному принципі про те, що в демократичній державі воля народу й державна влада мають бути тотожними, що сам народ повинен брати безпосередню участь у прийнятті важливих політичних рішень, у здійсненні влади. Що ж до представницьких органів, то їх необхідно звести до мінімуму й зробити повністю підконтрольними громадянам [25].

Здійснення ідеї «судової демократії» (зокрема і безпосередньої) зафіксоване в історії та сучасній теорії та практиці. Так, Арістотель уважав, що Солон установив демократію тим, що «увів народний суд, де суддями можуть бути всі».

Щобільше: громадянами слід вважати тих, «хто бере участь у суді та народних зборах» [26].

Сучасній українській практиці відоме своєрідне втілення ідеї «народного суду» як основної ланки судової системи України в 1919—1994 роках [27]. У сучасному Китаї, де продовжує утілюватися подібна ідея «народного суду» (найвища ланка судової системи теж носить назву «народного суду»), опубліковано так звану «Білу книгу» під назвою «Розбудова політичної демократії в Китаї» (2005), схвалену Державною радою Китаю.

Розділ 10 книги названий «Судова демократія» й у ньому йдеться про те, що «політична демократія країни» здійснюється через «народний нагляд», впроваджений реформою 2003 р. Остання передбачає систему «спостерегачів — представників народу, що ставить систему прокурорської роботи під ефективний нагляд народу, що відповідає вимогам судової демократії». Як зазначають у книзі, «судова система розкриває природу соціалістичної системи, в якій народ є повелителем країни...» [28]. Зазначені теоретичні положення можуть розглядатися у певному контрасті з наведеними практичними епізодами з політико-правового життя в США.

На нашу думку, реальними формами та методами народовладдя в здійсненні судової влади можна вважати, з-поміж іншого, такі інститути та механізми, як суд присяжних (зокрема в частині присяжних — журі), народні засідателі чи їхні різновиди; мирові судді; народний суд (за умови виборності суддів); механізм виборності і відкликання суддів народом; доступність суду; медіація як спосіб санкціонованого вирішення спору; участь громадськості у судових процесах (за певних умов); оцінка громадською якістю судочинства як послуги, наприклад шляхом опитування (акцент не на оцінці, правовій чи іншій, судового рішення, а на якості процесу здійснення правосуддя). Відтак у певному розумінні здійснення судової влади через суди як органи державної влади може розглядатися як опосередковане представництво народу в процесі здійснення правосуддя.

Отже, поняття «судова демократія» може розглядатися як таке здійснення судової влади, за якого народ бере участь

у його здійсненні безпосередньо або опосередковано. При цьому йдеться не лише про участь у здійсненні правосуддя, а й участь у таких процесах, як, наприклад, вибори суддів, «народний контроль» над судами, анулювання присяжними закону [29].

Висновки і перспективи дослідження

За доктриною і принципом поділу влад судовою владою — окрема влада, що уможливорює її аналіз як частини дер-

жавної влади з методологічних позицій способу організації та здійснення влади певними методами (режим). Це, за аналогією, дозволяє виокремити такі поняття, як «судова демократія», «судова аристократія», «судова олігархія». Перспективи подальших досліджень можуть охоплювати аналіз й інших режимів здійснення судової влади, особливостей їх представлення в Україні. Потребує окремого дослідження такий режим здійснення судової влади, як судова демократія, та особливості здійснення правосуддя за такого режиму.

ПРИМІТКИ

1. Рабінович П. М. Державна влада / П. М. Рабінович // Юридична енциклопедія. — К., 1999. — Т. 2. — С. 85—86.
2. Лисенков С. Л. Поділ влади / С. Л. Лисенков // Юридична енциклопедія. — К., 2002. — Т. 4. — С. 607.
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. — 10-те вид., допов. / П. М. Рабінович. — Львів, 2008. — С. 49.
4. Шемшученко Ю. С. Правова держава / Ю. С. Шемшученко // Юридична енциклопедія. — К., 2003. — Т. 5. — С. 36.
5. Мироненко О. М. Констан де Ребек Бенжамен Анрі / О. М. Мироненко // Юридична енциклопедія. — К., 2001. — Т. 3. — С. 270.
6. Шаповал В. М. Стримання (стримування) і противаги / В. М. Шаповал // Юридична енциклопедія. — К., 2003. — Т. 5. — С. 669.
7. Сірий М. І. Судова влада / М. І. Сірий // Юридична енциклопедія. — К., 2003. — Т. 5. — С. 669.
8. Погорілко В. Ф. Судова влада / В. Ф. Погорілко, А. В. Мисуню // Політологічний енциклопедичний словник. — К., 2004. — С. 644.
9. Горбатенко В. П. Аристократія / В. П. Горбатенко // Юридична енциклопедія. — К., 1998. — Т. 1. — С. 142.
10. Детальніше див.: Місце та роль юридичної професії у правових системах загального права // Сучасні правові системи світу : навч. посіб. / Л. А. Луць. — Л. : Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2003. — 234 с.
11. Stras D. R. Retaining Life Tenure: The Case for a «Golden Parachute» / D. R. Stras, R. W. Scott // Washington University Law Quarterly. — 2005. — P. 1397.
12. Мироненко О. М. Руссо / О. М. Мироненко // Юридична енциклопедія. — К., 2003. — Т. 5. — С. 389.
13. Цит. за: Berman M. N. Originalism is Bunk / M. N. Berman // New York University Law Review. — 2009. — № 84. — P. 51.
14. Levinson T. Confrontation, Fidelity, Transformation: The «Fundamentalist» Judicial Persona of Justice Antonin Scalia / T. Levinson // Pace Law Review. — 2006. — № 26. — P. 471.
15. Там само.
16. Lipkin R. J. We are All Judicial Activists Now / R. J. Lipkin // University of Cincinnati Law Review. — 2008. — № 77. — P. 183.
17. Горбатенко В. П. Олігархія / В. П. Горбатенко // Юридична енциклопедія. — К., 2002. — Т. 4. — С. 262.
18. Там само.
19. Green B. A. Regulating Discourtesy on The Bench: a Study in the Evolution of Judicial Independence / B. A. Green, R. Roiphe // New York University Annual Survey of American Law. — 2009. — № 64. — P. 517—518.
20. Там само.

21. Див., напр.: Franck J. M. Against the Imperial Judiciary: The Supreme Court vs. the Sovereignty of the People / J. M. Franck. — Lawrence: University Press of Kansas, 1996; Meese E. The Imperial Judiciary-And What Congress Should Do About It [Електронний ресурс] / E. Meese // Policy Review. — 1997. — Jan.-Feb. — Режим доступу : <http://www.hoover.org/publications/policyreview/3574172.html>; Krauthammer C. Our Imperial Judiciary [Електронний ресурс] / C. Krauthammer // Time. — 2000. — December 4. — P. 46. — Режим доступу : <http://www.time.com/time/printout/0,8816,998639,00.html>; Lazarus S. The Most Dangerous Branch? [Електронний ресурс] / S. Lazarus // Atlantic. — 2002. — June. — P. 24. — Режим доступу: <http://www.theatlantic.com/doc/print/200206/lazarus>; Bork R. H. Our Judicial Oligarchy [Електронний ресурс] / R. H. Bork // First Things. — 1996. — № 67. — P. 21—24. — Режим доступу : <http://www.leaderu.com/ftissues/ft9611/articles/bork.html>

22. Wright R. G. The Distracting Debate over Judicial Review / R. G. Wright // University of Memphis Law Review. — 2008. — № 47. — P. 62—63.

23. Harel A. Rights-Based Judicial Review: A Democratic Justification / A. Harel // Law & Philosophy. — 2003. — № 22. — P. 247.

24. Мурашин Г. О. Демократія / Г. О. Мурашин // Юридична енциклопедія. — К., 1999. — Т. 2. — С. 61.

25. Горбатенко В. П. Безпосередня демократія / В. П. Горбатенко // Юридична енциклопедія. — К., 1998. — Т. 1. — С. 214.

26. Цит. за: Бернюков А. М. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода [та ін.]; В. С. Бігун (відп. ред.). — К., 2009. — С. 49; Детальніше див.: Кудрявцева Т. В. Народный суд в демократических Афинах / Т. В. Кудрявцева. — М.: Алетейя, 2008. — 464 с.

27. Маляренко В. Т. Народный суд / В. Т. Маляренко // Юридична енциклопедія. — К., 2002. — Т. 4. — С. 62.

28. Цит. за: State Council, White Paper, Building Political Democracy in China (October 19, 2005) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.china.org.cn/english/2005/Oct/145718.htm#11

29. Детальніше див.: Бігун В. Правосуддя як здійснення народовладдя. Присяжне анулювання закону / В. Бігун // Антропология права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : матер. міжнар. «круглого столу» (м. Львів, 4—5 грудня 2009 р.). — Л., 2009. — С. 17—30.

Бигун Вячеслав. Правосудие и режимы осуществления судебной власти: судебная аристократия, судебная олигархия и судебная демократия.

Согласно доктрине и принципу разделения властей судебная власть рассматривается по критерию способов и методов её реализации, отображенных в таких понятиях, как судебная аристократия, судебная олигархия и судебная демократия. Анализ осуществлен в пределах предметно более широкого исследования философии правосудия, где правосудие рассматривается, среди прочего, как форма осуществления судебной власти. **Ключевые слова:** правосудие, судебная власть, судебная аристократия, судебная олигархия, судебная демократия.

Bihun Vyacheslav. Justice as judicial process and regimes of the realization of the judicial power: judicial aristocracy, judicial oligarchy and judicial democracy.

Under the doctrine and the principle of separation of power the author examines the judicial power according to the criterion of methods of its realization as represented in such concepts as judicial aristocracy, judicial oligarchy and judicial democracy. The analysis presented is carried out within the domain of the philosophy of justice as a wider subject matter, where justice as judicial process is examined i.a. as a form of realization of judicial power.

Key words: justice as judicial process, judicial power, judicial aristocracy, judicial oligarchy, judicial democracy.